

GÖRDES (MANİSA) İLÇESİ'NDEKİ FİZİKİ VE BEŞERİ TURİZM VARLIKLARI*

Ferdi AKBAŞ** 

ÖZET

Turizm coğrafyası özelliklerini incelemeyi amaçladığımız Gördes, Ege Bölgesi'nin İç Batı Anadolu Bölümü sınırları içerisinde yer almakta olup, idari açıdan Manisa İline bağlıdır. Doğal ve beşeri turizm varlıkları açısından zengin bir yapıya sahip olan Gördes ilçesinde turizm gelişmemiştir. Turizmin gelişmemesine neden olan etmenler; turistik potansiyelin tam anlamıyla farkına varılamamış olması, tanıtım ve yatırım eksikliği, konaklama tesislerinin eksikliği ile ulaşım ve erişilebilirlik olanaklarındaki yetersizlik olarak sıralanabilir. Araştırma sahasının turizm özellikleri ile ilgili elde edilen veriler nitel özelliğe sahiptir. Çünkü sahada turistik değer taşıyan varlıklar turizme kazandırılmadığı için nicel verileri tutacak bir kurum / kuruluş bulunmamaktadır. Çalışmanın amacı doğrultusunda ilk olarak araştırma sahasında gezi-gözlem metodu uygulanarak buradaki turistik unsurlar belirlenmiştir. Aynı süreçte yöre halkıyla turizm konusunda mülakatlar yapılmış, elde edilen sonuçlar eserde verilmeye çalışılmış ve ilçenin turizm potansiyelinin keşfedilerek geliştirilmesi için yapılması gerekenlerin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ege Bölgesi, Gördes, Turizm, Coğrafya.

PHYSICAL AND HUMAN TOURISM ASSETS IN GÖRDES (MANİSA)

ABSTRACT

Gördes, which aims to examine the characteristics of Tourism geography, is located within the borders of the Central Western Anatolia region of Aegean region and is administratively dependent on Manisa province. Gödes, which has a rich structure in terms of natural and human tourism assets, has not developed any tourism. The factors that cause the development of tourism, tourism potential is not fully realized, lack of promotion and investment, lack of accommodation facilities, transportation and accessibility opportunities can be listed as inability. The data obtained from the tourism properties of the research site are qualitative. There is no institution / organization to keep quantitative data because the assets worth tourist value in the field are not brought to tourism. In line with the purpose of the study, touristic elements were determined in the research area by using a trip-observation method. In

Geliş Tarihi: 23.03.2019

Kabul Tarihi: 14.06.2019

* Bu Çalışma Ferdi Akbaş Tarafından 2019 Yılında Hazırlanan Doktora Tezinden Üretilmiştir.

** Dr. Arş. Gör., Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü Bölgesel Coğrafya Anabilim Dalı,

the same process, interviews were made with the local people on tourism, the results were tried to be given in the works and the necessary steps were taken to determine the tourism potential of the region.

Keywords: *Aegean Region.Gördes, Tourism, Geography.*

1. GİRİŞ

Dünyada ve ülkemizde turizmin önemi ve ona verilen değer her geçen gün artmaktadır. Bu durum üzerinde ulaşım imkanlarında meydana gelen iyileştirmeler, mevcut kaynak ve değerlerin daha iyi tanıtılması, eğitim düzeyinin yükselmesi, refah seviyesinin artması, izinlerin çoğalması vb. gelişmeler önemli rol oynamaktadır (Gök, 2007: 249). Turizm ekonomik yönü ağır basan ekonomik faaliyet alanıdır. Ancak turizm yalnızca ekonomik yönleriyle açıklanamayacak kadar çok yönlü bir olaylar ve ilişkiler bütünüdür (Doğanay, 2013: 2). Dünya Turizm ve Seyahat Konseyi'nin (WTTC) "*Dünyanın en büyük endüstrisi, refah ve istihdam oluşturan en büyük işvereni*" şeklinde tanımladığı turizm, bir hesaba göre, her üç saniyede yeni bir iş olanağı oluşturmaktadır. Herhangi bir yerin turist çekebilme potansiyelinde "turizmin temel unsurları" ya da "turizmin arz kaynakları" adı verilen üç şey; çekicilikler, erişim ve konaklama etkilidir (Özgüç, 2003: 1-47).

Turizmin gelişebilmesi ve çekiciliklerin değerlendirilebilmesi için öncelikle insanları seyahat etmeye özendirilemek amacıyla doğal, kültürel, sanatsal ve teknolojik imkanların organize bir biçimde harekete geçirilmesi gerekmektedir. Bunu gerçekleştirebilmek için ilk olarak ulaşım imkanlarının geliştirilmiş olmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Önemli yol güzergahları üzerinde olmamasına rağmen İzmir, Manisa gibi metropollere yakın olan Gördes'e, yalnızca karayoluyla ulaşım olanağı bulunmaktadır. Bu durum, Gördes ve çevresinin turizm açısından değer kazanamamasına yol açmaktadır.

Çalışmanın amacı, Gördes'in sahip olduğu doğal ve beşeri turizm kaynaklarının tespit edilerek bunların mevcut durumlarının ve turizme nasıl kazandırılacakları konusunda yapılması gerekenleri belirlemektir. İlk olarak literatür çalışması yapılarak saha ile ilgili daha önce hazırlanmış çalışmalara ulaşılmaya çalışılmıştır. Daha sonra bu kaynaklar konularına göre gruplandırılarak özellikle turizm ile ilgili olanlar ayrı bir sınıflandırmaya tabi tutulmuştur. Çalışmanın amacı doğrultusunda ilk olarak araştırma sahasında gezi-gözlem metodu uygulanarak buradaki turistik unsurlar belirlenmiştir. Aynı süreçte yöre halkıyla turizm konusunda mülakatlar yapılmış, elde edilen sonuçlar eserde verilmeye çalışılmıştır.

Gördes ilçesinde turizmin geliştirilmesinde doğal ve beşeri çekiciliklerin belirlenmesi otel, motel gibi konaklama tesislerinin inşa edilmesi ve bunların görsel ya da yazılı basın aracılığıyla tanıtımlarının yapılması gerekmektedir. Bunların yanında sürdürülebilir turizm için hazırlanacak olan plan ve

programlar akademisyen, yerel halk, sivil toplum temsilcileri, idari yöneticilerden oluşacak çalışma gruplarının gözetiminde hazırlanmalıdır.

2. DOĞAL TURİSTİK ÇEKİCİLİKLER

Turizm alanlarının yer seçiminde coğrafi görünüm büyük önem taşımaktadır. Coğrafi görünümün başlıca turistik elemanları yerşekilleri, su kaynakları ve vejetasyon örtüsüdür (Doğaner, 2001: 107). Doğal coğrafi çekicilikler turizm olayının ortaya çıkmasını ve gelişmesini sağlamakla kalmaz aynı zamanda turizm olayı boyunca da etkisini sürdürür. Turizmle ilgili plan ve projeler hazırlanırken turizm bakımından değer taşıyan doğal çekicilikler dikkate alınmaktadır. Bu unsurlar, o mevkiinin turistik özelliklerinin başında gelmektedir (Doğanaer, 1985: 117). Turizm ile doğal ortam arasında sıkı bir ilişki vardır. Yani çevresel etkenler turizm olayını belirlerken gelişen turistik faaliyetler de çevresel aktörler üzerinde söz sahibidir. İyi muhafaza edilmiş, plan ve projesi özenli bir şekilde hazırlanmış çevreler turizme kaynaklık ederken aksi bir durum söz konusu olduğunda da turistik değerler ortadan kalkmaktadır (Zaman, 2005: 230).

Araştırma sahasının doğal turistik çekiciklerinden ilkinin etrafındaki dağlık sahalar teşkil etmektedir. Çevresine göre zengin doğal özelliklere sahip olan alanlardan özellikle ilçenin güneydoğusundaki Çomak Dağı kuzeydoğusundaki Kepez Dağı ve güneybatısında yer alan Azim Dağı yerşekilleri, zengin orman örtüsü ve ormanaltı florası, faunası, temiz havası ve su kaynakları vb. özellikleri ile ekoturizm bakımından büyük bir potansiyele sahiptir. Dağlık sahalar; macera, heyecan ve değişiklik arayanlar için çok farklı rekreasyonel aktiviteler ve çeşitli spor faaliyetleri için olanak sunmaktadır. Rekreasyonel aktivitelerden birkaç günlük doğa yürüyüşleri (trekking), günlük doğa yürüyüşleri (hiking), dağ bisikletleriyle geziler ve orienteering (yön tayini) bu alanlarda yapılması mümkün olan aktiviteleri oluşturmaktadır. Bu tür faaliyetler için ilçenin uygun olan yerlerinde güzergahlar belirlenip insanlar bu alanlara doğru yönlendirilebilir. Ormanlar içerisinde uygun mevkiler kamp alanı olarak düzenlenebilir. Bu alanlarda yapılacak olan sportif faaliyetler, kuşkusuz özellikle kırsal kesimde yaşayanlar için gelir kaynağı olacaktır. Ancak bu mevkilerdeki turistik çekiciliklerin gelecek nesillere aktarılmaları ve zarar görmemeleri açısından doğru ve planlı kullanılmaları gerekmektedir (Fotoğraf 1.1).



Fotoğraf 1.1. İlçenin Kuzey Kesiminde Yer Alan Dağlık Sahalar Değerlendirildiği Taktirde Turizm Kaynağı Olarak Kullanılabilir (Fotoğraf Yazar Tarafından Çekilmiştir).

Araştırma sahasında görülmeye değer vejetasyon yapısına dair çekiciliklerden biri Kıran ile Karakeçili köylerinde yer alan asırlık çınar ağaçlarıdır. Yaprakları avuç içi büyüklüğünde olup doğu çınarı türünde olan ağaçların gövdelerinin iç kısmı boşalmaya başlamıştır. İlçenin önemli simgelerinden birini oluşturan bu ağaçlar, kırsal kesimde yer alması ve tam anlamıyla bilinmemesi nedeniyle turist çekememektedir. Sahada yaşayanlar tarafından asırlık çınar olarak adlandırılan ağaçlar hakkında net bir bilgiye ulaşılammıştır (Fotoğraf 1.2, 1.3).

İlçenin fauna özellikleri de doğal çekicilikler arasında bulunmaktadır. Sansar, tilki, tavşan, keklik, leylek, bıldırcın gibi hayvan türleri ilçenin zengin bir faunaya sahip olduğunu göstermektedir. Bu hayvanlar av turizminin yanında bilhassa son dönemlerde ilgi çekmeye başlayan foto safari bakımından da büyük bir potansiyel teşkil etmektedir. Sahanın dağlık ve yüksek kesimlerinde görülen bu hayvanların, özellikle sabah saatlerinde verdiği pozlar bu alan için oldukça önemlidir. İlçedeki hayvan topluluğunun önemli üyelerinden olan leylekler, halk arasında baharın müjdecisi olarak adlandırılmaktadır. Bu sebeple kırsal kesimde insanlarla beraber yaşama imkanına sahip olmuşlardır. Köylerin çok farklı mevkilerinde, çoğunlukla da direk tepelerinde leylekleri ve yuvalarını görebilmek mümkündür.



Fotoğraf 1.2. Karakeçili Köyündeki Asırlık Çınar Ağacı İlçenin Önemli Simgelerinden Biridir
(Fotoğraf Yazar Tarafından Çekilmiştir).

Fotoğraf 1.3. Kıran Köyünde Yer Alan Asırlık Çınar Ağacı Pek Bilinmemesi Nedeniyle Turist Çekememektedir (Fotoğraf Yazar Tarafından Çekilmiştir).

Araştırma sahası sınırları içerisinde doğal turistik kaynaklar bakımından değer taşıyan Kızılıcık Şelalesi ve Şarlık Çağlayanı bulunmaktadır. Her iki oluşum, ülkemiz genelinde az bilinen pek çok doğal turistik zenginlik kaynağı gibi, fazla bilinmeyen ve az önem verilen turistik değerlerden bazılarıdır. İlçedeki bu şekillerin doğal dokusu bozulmamış olup saha akarsu tarafından çok fazla aşındırılmamış ve sular tabaka başlarından düşmektedir. Kızılıcık şelalesinde suyun vurduğu kesimlerde hidrolik etkiye bağılı olarak küçük dev kazanı oluşmuştur. Bu unsurlar jeolojik yapı olarak Orta Miyosen devrine ait dasit, riyolit ve riyodasit tabakaları ile Prekambriyen döneminde oluşan migmatit ve gnays içeren seriler üzerinde gelişme göstermişlerdir.



Fotoğraf 1.4. Doğal Dokusu Bozulmamış Olan Kızılıcık Şelalesi Miyosen ve Prekambriyen Tabakaları Üzerinde Gelişme Göstermiştir (Fotoğraf Yazar Tarafından Çekilmiştir).

Şarlık Çağlayanı'nda su, yükseltisi az olan eğim diklikleri üzerinden akmaktadır. Suyun düşüş yerlerinde eğim kesikliği bulunduğu için düşüş yüzeyinin yüksekliği 20 metre civarındadır. Kızılıcık Şelalesi'nde ise eğim kesikliği yüksek olup şelalenin düşüş yüksekliği yaklaşık 50 metredir (Fotoğraf 1.4,1.5).



Fotoğraf 1.5. Şarлак Çağlayanı İlçede Sıradışı Doğa Harikalarından Biridir (a) (b) (Fotoğraf Yazar Tarafından Çekilmiştir).

İlçede önemli ve sıradışı doğa harikaları olan bu şekiller, yer aldıkları çevrenin doğal güzelliğini yansıtan hidro-jeomorfolojik birimlerdir. Birer manzara güzelliği olarak göze çarpan bu değerler, doğa turizmi elemanı olarak zaman içerisinde turistik çekim merkezi durumuna gelebilirler. Bunda esas rolü, başlı başına birer doğa harikası oluşturmaları oynamaktadır. Ancak şelale ve çağlayan alanlarının turistik çekim merkezleri durumuna gelmelerinde, başka bir takım faktörlerin de rolü vardır. Bunların başında, su çağılıtlarının yaydığı güçlü doğa sesleri olup insan bu mevkilerde doğayla baş başa kalmaktadır. Ruhsal açıdan dinlenip sinirsel gerginliklerden yani stresten arınmaktadır. Bu alanlar, temiz havası ve serin sularıyla, aynı zamanda da birer sağlık turizmi merkezleri olarak önem taşımaktadırlar. Bu önemli potansiyelin turistik amaçlı yararlanmaya açılması, bir takım beşeri önlemler alınmasına bağlıdır. Bunlar ulaşım, konaklama tesisleri ve kamp kurma yerleri düzenlenmesi gibi altyapı yatırımlarının yapılmış olması ve tanıtım hizmetine önem verilmesine dayanmaktadır (Doğanay, 2003: 310).

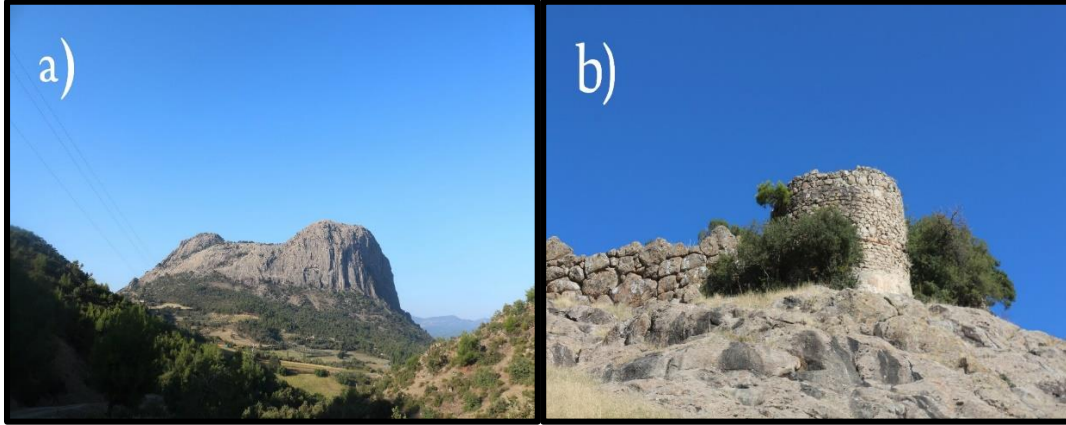
İlçede turistik açıdan değerlendirilmesi gereken bir diğer unsur, Evciler köyü yakınlarında yer alan sarnıçlardır. Alt-Orta Miyosen devrine ait piroklastik malzeme üzerinde gelişen bu yerşekilleri, volkanik faaliyetin sona ermesinden sonra yağışlarla birlikte büyük oranda aşınma sonucu oluşmuş ve gelişmişlerdir. Değerlendirildiğinde ilçenin turizmüne önemli katkılar sağlayacak olan sarnıçların, biçim, renk, yoğunluk ve boyutları bakımından yüksek değere sahip çekim gücü oluşturmaları mümkündür. Doğal görünüm içerisinde sarnıçların göstermiş oldukları biçimsel farklılıklar görsel açıdan önem arz etmektedir. Gövdeleri geometrik olarak koni ya da silindirik biçimde, simetrik veya asimaterik, tek veya ikili üçlü birleşik gövdeli, geneli başlıksız şekilde oluşmuşlardır (Doğaner, 1995: 25-39). İlçede doğal turizm öğelerinden olan sarnıçların coğrafi ortamla iç içe bir görünüm içerisinde olması, sahaya gelecek olan turistlerin burayla bütünleşerek benimsemesini ve bunun sonucunda da kırsal

hayatı daha yakından tanınmasını sağlayacaktır. Ayrıca turizm elemanlarının benimsenmesi aynı zamanda koruma duygusunu da geliştirecektir (Fotoğraf 1.6).



Fotoğraf 1.6. Evciler Köyü Sınırları İçerisinde Yer Alan Sarnıçlar Aşınma Sonucu Oluşmuşlardır (Fotoğraf Yazar Tarafından Çekilmiştir).

Şahin Kayası turizme kazandırıldığında turist çekme potansiyeli yüksek olan doğal alanlardan birini oluşturacaktır. Bu alan, sarp arazide kalmasından dolayı ilçenin en az araştırılan mevkilerinden biridir. Orta Miyosen devrinde oluşmuş olan Şahin Kayası dasit, riyolit ve riyodasit gibi volkanik tabakalardan meydana gelmiştir. Gördes halkının pek çok masal ve hikayeye konu ettiği Şahin Kayası, bilimsel açıdan değerli kılan durum, üzerinde yer alan arkeolojik kalıntılardır. Buradaki kalıntılar, çift konili tepenin konileri arasındaki düze yakın saha ile konilerin yakın çevresinde yer almaktadır. Yerleşime ulaşmak amacıyla kayalar oyulmuş ya da taşlarla örtülen çok basamaklı merdiven, yerleşimin yüksek ve sarp bir araziye inşa edildiğini göstermektedir. Yerleşim için bu sarp arazinin seçilmesinin altında savunma amacı yatmaktadır. Günümüz itibariyle çoğu ortadan kalkmış ve kalanlarında büyük bölümünün bozulmuş olduğu sur duvarları, kuleler, bina temelleri, buranın kale olarak nitelendirilmesini sağlamıştır. Yüzeyleki kalıntıların bir bölümünün Orta Bizans Dönemi'ne ait olmasına rağmen az miktardaki öğeler Pers Kültürü'nün ve Hellenistlik dönemin izlerini de taşıdığı, yapılan çalışmalarla ortaya çıkarmıştır. Bu nedenle sahip olunan bilgiler ışığında Şahin Kayası'nın M. Ö 6. yüzyıldan başlanarak iskan edildiğini ve kalıntılar göz önüne alınarak önemli bir Pers yerleşim alanı olduğu ifade etmektedir (Prof. Dr. Engin Akdeniz, <http://aktuelarkeoloji.com.tr/sahin-kayasi->, (Erişim Tarihi: 21.09.2017). Kayacık tepesi de tıpkı Şahin Kaya gibi ilçe için turizm potansiyeli oluşturacak mevkilerden biridir. Geçmiş dönemlerde yamaç paraşütü de yapılmış olan tepe, volkanizma sonucu oluştuğu için sert bir yapıya sahiptir. Bu mevkiler, kaya tırmanışı açısından uygun olmasına rağmen ulaşım imkanlarının oldukça kısıtlı olması tepenin turizm açısından değerlendirilmesini zorlaştırmaktadır (Fotoğraf 1.7, 1.8).



Fotoğraf 1.7. Şahinkaya Tepesi Sarp Arazide Yer Almasından Dolayı İlçenin Az Bilinen Turistik Kaynaklarından Biridir (a) (b) (Fotoğraf Yazar Tarafından Çekilmiştir).



Fotoğraf 1.8. Kayacık Tepesi Volkanizma Sonucu Oluştuğu İçin Sert Bir Yüzeyle Sahiptir (Fotoğraf Yazar Tarafından Çekilmiştir).

3. BEŞERİ TURİSTİK ÇEKİCİLİKLER

Beşeri turistik çekicilikler kapsamında incelenecek olan değerlerin önemli bir kısmını tarihi eserler oluşturmaktadır. Tarihi eserler sosyo-kültürel miras kapsamında değerlendirilmekte olup kültür turizminin alt grubu olan miras turizmini açısından kaynak değer olarak belirtilmektedirler (Doğaner, 2013: 13). Sahadaki söz konusu eserlerin de bu bağlamda ele alınması gerekmektedir.

Araştırma sahasındaki beşeri turistik değerler olarak eski Gördes Yerleşimi (Julia Gordos), Tarihi Çeşme, Tarihi Pazar Camii, Hacıhıdır Köprüsü, Eski Gördes Köprüsü, Gördes Köprüsü, Çırpılı Köprüsü, Serdimen Köprüsü, Kharakipolis Antik Kenti (Harabeleri), Begel Tarihi Su Değirmeni ile Evciler Köyü'nde yer alan mağaralar gösterilebilir.

Julia Gordos, bugünkü Gördes yerleşmesinin hemen yakınında yer alan ve günümüzde birkaç aile dışında büyük bir bölümü terk edilmiş bir vaziyette olan Eski Gördes şehrinin bulunduğu alandır. Yüzey kesimdeki tarihi kalıntıların önemli bir kısmı tahribata uğramış olan Eski Gördes'ten, İlkçağ dönemine ait birçok yazıt ve sikke çıkarılmıştır. Eski Gördes'e ait çalışmalarda geçmiş dönemlerde Julia Gordos'tan Sardes'e kadar uzanan antik bir yolun olduğu yapılan çalışmalar neticesinde tespit edilmiştir. Ayrıca bu yolun tam orta bölümünde Daldis Kalesi'nin olduğundan söz edilmiştir. Antiokhos II ve Eumenes II zamanının yazıtları bu yerleşmenin Seleukhoslar'dan Pergamon Attaloslar hanedanına geçtiğinden bahsedilmiştir. Bu eserlerde kentin sonraki süreçte Roma hakimiyeti altına girdiğinden ve Geç Antik çağda piskoposluk merkezi olduğu ifade edilmiştir (Fotoğraf 1.9). Kharakipolis harabeleri, Gördes'in 35 km güneyinde yer alan Çağlayan ile Karayakup köyleri arasında Kaletepe olarak adlandırılan mevkide bulunmaktadır. Kaletepe Phryios (Hyllos) günümüzdeki adı ile Gördes çayının kenarında yer almaktadır. Güneyinde Marmara Gölü bulunmaktadır. Oldukça küçük bir alanda görülen tarihi kalıntılar, yazıtların bulunması ve Roma döneminin kentlerine ait bir listede adının görülmesiyle ortaya çıkmıştır. Yapılan kazılar Kharaks denilen bu alanda Hellenistlik dönemde iskan edildiğini ortaya çıkarmıştır. M.S. 2. yüzyıla gelinceye kadar kentin 'site' statüsü kazanamadığı belirtilmektedir. Kharakipolis'ten bahseden en son yazıt M.S. 3. ait olup bu dönemden sonrası hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır (Bayram, 2008: 169-170).



Fotoğraf 1.9. Julia Gordos'taki Tarihi Kalıntıların Önemli Bir Bölümü Tahribata Uğramıştır (Fotoğraf Yazar Tarafından Çekilmiştir).

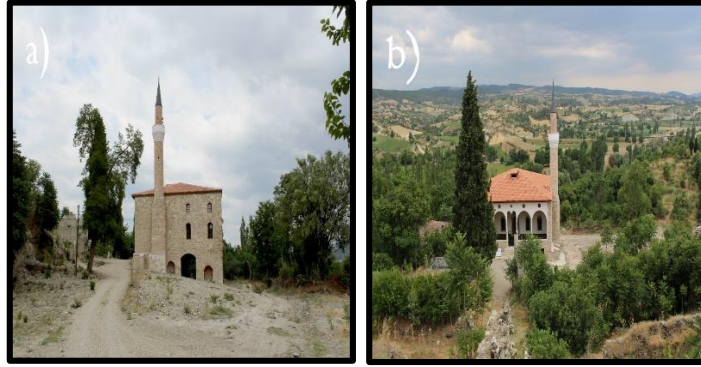
Çeşmeler, Osmanlı kentlerinde mahalle dokusunun oluşum ve gelişiminde belirleyici temel etkenlerden biridir. Şehrin en elverişli yerlerinde yapılan ve halkın su gereksinimini karşılayan çeşmelerde, faydalı olma özelliği ile beraber sanatsal değerlerde göz önünde bulundurulmuştur (Zaman, 2012: 277). Eski Gördes'te yer alan tarihi çeşme ile pazar camii, beşeri turistik değerler olarak göze çarpmaktadır. Eski Gördes için çeşmeler ayrı bir değere sahiptir. Bu yapılar özellikle şehir merkezinde mahalle ve sokakların oluşmasında belirleyici rol oynamışlardır. Tarihi çeşmenin en belirgin özelliği

sade görünümlü yapıda olmasıdır. Çeşme cephesinin üst kesiminde kemer uygulması bulunmaktadır. Müstakil olarak inşa edilen çeşme çok fazla derin olmayan süslemelerle bezenmiştir. Bunun en önemli nedeni duvarların taşıyıcı olmalarından kaynaklanmaktadır. Bu yapıların duvarlarının kalın olmasına rağmen duvarların içine açılacak derin işlemler bu duvarların taşıyıcı işlevini kaybetmesine yol açacaktır. Çeşmenin başlıca bölümlerine stilize motifler işlenmiştir (Karademir, 2007: 39-47). Günümüz itibariyle çeşmenin önemli bir kısmı tahrip olmuş, önündeki su yalağı ve suyun akış gösterdiği ağız kısmı yosun tutmuş, buradaki süslemeler zarar görmüştür (Fotoğraf 1.10).



Fotoğraf 1.10. Eski Gördes'teki Tarihi Çeşme Derin Olmayan Süslemelerle Bezenmiştir (Fotoğraf Yazar Tarafından Çekilmiştir).

Bir başka tarihi değer olan Pazar Camii kareye yakın dikdörtgen plan üzerine moloz taşlarla yapılmıştır. Güneye doğru eğimden dolayı kazanılan zemin kat üstündeki caminin üzeri kirpi saçaklı, kırma çatılı ve ahşap tavanlı bir örtü sistemi ile kapatılmıştır. Ahşap sütunlu ve iki yuvarlak kemer arası ikiz kemer görünümüyle süslenmiş olup son cemaat yerinin biçimi değiştirilmiştir (<http://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/manisa/kulturenvanteri/pazar-cam-esk-cam>: Erişim Tarihi: 24.09.2017). Uzun yıllar yıkık bir halde bulunan Pazar Camisi'nin bakım ve onarımını uzun yıllar merhum halıcı İsmail Efendi yaptırmıştır. Gördes halkı, cami yıkılmaya yüz tutmaya başlayınca kadar her cuma ve Ramazan ayında namaz kılmaya devam etmiştir. Caminin kurtarılması için başlatılan çalışmalar neticesinde, Vakıflar Genel Müdürlüğü bu çalışmalar için ödenek ayırmıştır. Caminin yeniden ibadete açılması için başlatılan restorasyon çalışmaları 2014 yılında son bulmuştur (<http://www.gazetegordes.com/haber/eski-gordes-pazar-camii-ramazanda-acilsin-193.html>, (Erişim Tarihi: 25.09.2017). (Fotoğraf 1.11).



Fotoğraf 1.11. Tarihi Pazar Camii Dikdörtgen Plan Üzerine Moloz Taşlarla Yapılmıştır (a) (b)
(Fotoğraf Yazar Tarafından Çekilmiştir).

Hacıhıdır Köprüsü, Gördes'in kültürel tarihinde önemli bir yere sahiptir. Köprü, Gördes Çayı üzerinde inşa edilmiştir. Köprü'nün yapımında genellikle yakın çevrede bulunan taş malzemeler kullanılmıştır. Gediz Nehri'nin orta ve nispeten yukarı kesimleri Menderes Masifi'nin yayılış alanıyla örtüşmektedir. Masifi oluşturan metamorfik kayalardan özellikle şist, mikaşist ve gnayslardan köprü'nün yapımında büyük orana faydalanılmıştır. Köprü'nün inşasında bu malzemelerin çok kullanılmasının nedenlerini, bu malzemelerin kolay ulaşılabilir, dayanıklı ve maliyetlerinin düşük olması oluşturmaktadır (Fotoğraf 1.12).



Fotoğraf 1.12. Hacıhıdır Köprüsü Gördes Çayı Üzerinde İnşa Edilmiştir (Fotoğraf Yazar Tarafından Çekilmiştir).

Eskigördes Köprüsü, Gördes'in güneydoğu bölümünde bugünkü Atatürk Mahallesi'nin sınırları dahilinde, Demirci'ye giden eski karayolu güzergahında, Gördes Çayı'na dökülen Çaltılı Deresi üzerinde yer almaktadır. Taştan inşa edilmiş tek kemerli köprü 1717 metre uzunluğa ve 4 metre genişliğe sahiptir. Ortalama 6-7 metre yükseklikte olan köprüye daha sonraları beton korkuluklar eklenmiştir. Nispeten sağlam olan ve halen yaya ulaşımında kullanılan köprü'nün üzerinden arnavut kaldırımli yol geçmektedir. Gördes Çayı'nın kuzey kesimine yakın mevkide yer alan köprü ve yakın çevresi, İzmir 2 nolu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından 26.05.1999 tarih ve 8480 nolu karar ile 2.

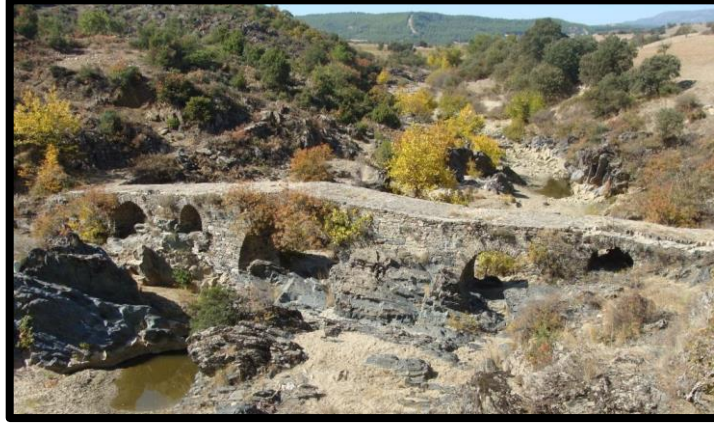
derece arkeolojik sit alanı olarak ilan edilerek koruma altına alınmıştır. İlçe sınırları dahilindeki bir başka köprü de Gördes Köprüsü'dür. Köprü, Gördes'in kuzeydoğu kesiminde yer almaktadır. Kepez Dağı'nın doğu eteklerinde, kuzey-güney doğrultusunda uzanan köprüde, asker ve hacı uğurlamaları yapılmıştır. Bunun yanında Gördes'ten Demirci ve Borlu'ya uzanan karayolunun başlangıcını oluşturmaktadır. Köprü'nün kim tarafından ve ne zaman yapıldığı bilinmemektedir. Ancak yapılan çalışmalar, Osmanlı ya da Saruhanoğulları döneminde inşa edildiğini göstermektedir. 1671 yılında Gördes'e uğrayan Evliya Çelebi, Seyahatname'de "*Şehir içinden geçen Çomaklı deresi Gördes çayına karışır. Bu çay üzerinde bir güzel köprü vardır. Fevkalade sanattır. Bunun benzeri yoktur. Yalnız Rumeli'de Drin Nehri Köprüsü bunun gibidir, ama bu daha enlidir. Uzunluğu 500 adımdır, 50 dükkan, bir hamam köprü'nün vakfıdır*" şeklinde köprüden bahsetmiştir. Gördes Köprüsü'nün ne zaman ve nasıl yıkıldığı konusunda da kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak 1960'lara kadar varlığı bilinen ve betonarme köprü'nün inşasından sonra bakımı yapılmayan ahşap köprü'nün Gördes Çayı'nın bir taşkını sırasında yıkılmış olması muhtemeldir (Ceylan, 2013: 22-61) (Fotoğraf 1.13).



Fotoğraf 1.13. Gördes Çayı Üzerinde 1960'kadar Varlığını Sürdüren Gördes Köprüsü (a) (b)
(Ceylan, 2013: 51-52'den alınmıştır).

Çırpılı Köprüsü, Sarıaliler ile Kılcanlar köyleri arasında Gördes Çayı üzerinde bulunmaktadır. Kuzeydoğu-güneybatı yönünde uzanan köprü'nün uzunluğu 45 metre, genişliği 3.5 metre ve yüksekliği de 7.5 metredir. Köprü değişik genişlikte beş gözlü olarak yapılmıştır. Orta kesimde sivri kemer şeklinde büyükce bir göz ve bunun iki yakasında hafifletme gözleri vardır. Köprü çayın akış yönüne doğru hafif kavisli olup orta bölümden iki yana doğru hafifçe alçalmaktadır (Fotoğraf 1.14). Kitabesi bulunmayan köprü'nün kim tarafından ve ne zaman yapıldığı bilinmemektedir. Ancak köprü'nün kullanılan malzeme ve mimari formu açısından Hacılıdır köprüsü ile aynı dönemde yapıldığı söylenebilir. Serdimen Köprüsü, Gördes Çayı üzerinde yer almakta olup yaklaşık 55 metre uzunluğunda, 3.5 metre genişliğindedir. Köprü bir gözü dışında yıkık durumdadır (Acar, 2016: 23-45). Üç gözlü olduğu tahmin edilen köprü, metamorfik kayalardan yapılmıştır. Köprü'nün yapıldığı yıl yaşanan büyük sel olayında

R. 1332 (M. 1906)'de yıkıldığı Sarıaliler köylüleri tarafından rivayet edilmektedir. Kitabesi bulunmayan köprünün kim tarafından yaptırıldığı bilinmemektedir (Ceylan, 2013: 22-57). Mevcut görünümü iyi durumda olan köprünün restorasyon çalışmaları ile herhangi bir plan ya da proje bulunmamaktadır.



Fotoğraf 1.14. Çırpılı Köprüsü Kuzeydoğu-Güneybatı İstikametinde Uzanmaktadır (Ceylan, 2013: 42'den Alınmıştır).

Begel Köyü'nde yer alan tarihi su değirmenin ilçenin bir başka beşeri turizm unsurunu teşkil etmektedir. Geçmiş dönemlerde temel besin kaynaklarından buğdayın mısırına una dönüştürüldüğu önemli bir üretim yeri olan su değirmeni, günümüz itibariyle otantik yapısıyla toplum hayatında kültür mekanı olarak yaşamaya devam etmektedir. Değirmen taşı, ark, oluk ve tekne gibi çeşitli öğelerden meydana gelen su değirmeni kültürü içerisinde, kile (32 kilo ağırlığında), yarım (16 kilo ağırlığında), şinik (8 kilo ağırlığında), ölçek (4 kilo ağırlığında), hakla (1,5 kilo ağırlığında) gibi ölçü birimleri bulunmaktadır. Değirmen 5x10 metre boyunda diktörtgen şeklinde olup taştan inşa edilmiştir. atısı beşik örtüsü şeklinindedir (Gürses, 2007: 645-667). Değirmenin yapısı genelde üç bölümden oluşmaktadır. Üst kesimde sepet, bu bölümden danelerin döküldüğu kaşık, kaşık kısmını hareket ettiren salına, danelerin düştüğu boğaz ile akışını kontrol eden regülatör yer almaktadır. Bu bölümün yamacında değirmen taşlarının temizliğini yapmak, hasar gören ya da dişlenmesi gereken taşlarını değiştirmek gibi işler için gerekli durumlarda taşların yerinden hareket ettirilerek kaldırılması için kaldıraçlar bulunmaktadır. Metal bir kolun uç kısmında yer alan düzenek, taşları kaldırmak için kullanılmaktadır. Değirmen yapısının orta bölümünde taşlar bulunmaktadır. Üstte yer alan taşa dönen taş, alttakine ise taban taşı denilmektedir (Ceylan, 2014: 65-82). Değirmen yoğun olarak kiş döneminde çalışmıştır. Kasım ayında çalışmaya başlayan değirmen, bazen haziranın ortalarına kadar çalışmıştır. Halen çalışır vaziyette olan su değirmeni köy halkı tarafından yaptırılmıştır. Köylerin tüzel kişiliğinin kaldırılıp mahalle durumuna gelmeleriyle Gördes Belediye Başkanlığı'na devredilmiştir. Dönemlik Begel Deresi'nden beslenen su değirmeni, ilçedeki çalışır durumdaki tek değirmen olması bakımından

büyük bir öneme sahip olup her ne kadar günümüzde eskisi gibi işlevsel şekilde kullanılmasa da sahanın kültürel dokusunu zenginleştirmektedir (Fotoğraf 1.15).



Fotoğraf 1.15. Begel Tarihi Su Değirmeni İlçenin Kültürel Dokusunu Zenginleştiren Unsulardan Birini Oluşturmaktadır (a) (b) (Fotoğraf Yazar Tarafından Çekilmiştir).

Araştırma sahasında turizm bakımından değer taşıyan bir başka oluşum ise Oğulduruk Köyü'nde yer alan mağaralardır. Mağaralar, yaklaşık olarak M.Ö. 800'lü yıllarda insanlar tarafından oyularak oluşturulmuştur. Frigya dönemine ait olan mağaralar 19 adettir. Oğulduruk Köyü'nün doğusunda yer alan mağaralar, volkanik tüfler üzerinde yapılmıştır. Mağaralar genellikle küçük bir oda şeklinde olup kapakları günümüze kadar ulaşmamıştır. İç kesimlerinde iki ya da üç tarafında taştan yapılmış oturaklar bulunmaktadır. Yapılan çalışmalar mağaraların konut ve mezar olarak kullanıldığını ortaya çıkarmıştır (Bayram, 2008: 170). Kaderine terk edilmiş olan mağaraların bir kısmı tarım arazileri içerisinde kalmıştır. Bakımsız ve koruma amaçlı hiçbir çalışmanın yapılmadığı mağaraların bazılarının içinde yabani bitkiler çıkararak bunları çatlatmaya başlamıştır. Özellikle kış dönemlerinde su ile dolan mağaraların iç kısımlarında renk değiştirmeler ve dökülmeler başlamıştır (Fotoğraf 1.16).



Fotoğraf 1.16. Oğulduruk Köyünde Yer Alan Mağaralar Frigya Dönemine Aittir (a) (b) (Fotoğraf Yazar Tarafından Çekilmiştir).

Tarihi kaynaklar, geçmiş medeniyetlerin ve geçmiş çağların yaşayan fiziksel kalıntılarıdır. Bunlar arasında mimari, coğrafi görünüm ve arkeolojik özellikler kadar, geçmişten bugüne gelen, günlük yaşam için önemli olan unsurlar da yer almaktadır (Özgüç, 2003: 76). İlçenin geçirmiş olduğu tarihi sürecin belgeleri olarak sahada bulunan arkeolojik kalıntılarla beraber günümüze değin ulaşan tarihi eserler, ilçedeki turizm potansiyelinin ortaya çıkarılmasını sağlayacak kadar kuvvetli yapılardır. Bir bölümü şahıslara ait olan bu yapıların bazıları restorasyon dönemi geçirmiş, bazıları ise bu süreci beklemektedir. Gerekli çalışmaların yapılıp ilgili plan ve projelerin hazırlanması, tarihi-kültürel değerlerin ilçenin tanıtım broşürleri ve programlarında yer alması, seyahat acentalarıyla işbirliği yapılarak turların düzenlenmesi ve bu eserlerin günlük yaşam içerisine katılıp korunarak gelecek nesillere aktarılması sağlanmalıdır.

Gördes Belediyesi tarafından hemen her yıl düzenlenen *Hidrellez ve Kültür Festivali*, kültürel turizmin bir ögesi olarak göze çarpmaktadır. Festival, ilçenin ticari hareketliliğinin yanında gurbette yaşayan Gördeslilerin de memleketlerini ziyaret etmeleri için sebep oluşturmaktadır. evresindeki yerleşimlerden de yoğun ilgi gören festival, sahne oyunları, çocuklar için ilizyon gösterileri gibi pek çok eğlenceye sahne olmaktadır.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma sahasında turizmin geliştirilmesi için yapılacaklar listesi genel olarak şu şekilde sıralanabilir:

- İzmir karayoluna Salihli üzerinden, İstanbul karayoluna da Akhisar üzerinden erişim sağlayan ilçede, turistik çekiciliklerin tanıtımlarının yapılabilmesi için buralara seferler düzenlenebilir.
- İlçedeki doğal turistik alanlardan olan dağlık alanların turizm potansiyelinin keşfedilebilmesi için özellikle Akhisar, Salihli, Manisa, İzmir ve Balıkesir gibi kentlerden belli saatlerde turlar düzenlenebilir. Bunun yanında eko turizm sahası olarak nitelendirilebilecek bu mevkilere kamp yerleri ile beraber trekking ve hiking gibi aktiviteler için doğal yapı ile uyumlu yollar yapılabilir.
- Gerek kamu kurumları gerekse özel kuruluşlar çalışmalar başlatarak ilçedeki turistik değerlerin ortaya çıkarılması için festival, panel, sempozyum, kongre gibi organizasyonlar düzenleyerek basın aracılığı ile tanıtım yapabilirler.
- evre il ve ilçelerden Gördes'e doğru uzanan karayollarının belirli noktalarına reklam panoları, tanıtım tabelaları yerleştirilebilir. Böylece ilçeye ulaşmak için bu yolları kullananların ilçede yer alan turistik değerler ilgilerini çekecektir.
- Orman örtüsünün geniş alanlar kapladığı sahanın oksijen miktarının fazla olması, spor-kamp turizmi açısından spor kulüplerinin ilgisini çekebilme ihtimali yüksektir. Bu durum için mevcut

standartlarda kapalı ve açık spor merkezlerinin inşa edilmesi, çeşitli spor dallarıyla uğraşanların ilçeye gelmesini sağlayacaktır.

- Turizmde doğal etkenlerin elverişli olduğu sahada, beşeri faktörler açısından bazı eksiklikler yer almaktadır. Bunların belki de en önemlisini konaklama olanaklarının yetersiz olması oluşturmaktadır. Gördes Belediyesi tarafından yapılan ve işletilen otel şu anki durumu karşılarsa da turizmin gelişmesiyle yetersiz kalacaktır.
- Doğal bitki örtüsünün ormanların teşkil ettiği sahada, orman içerisinde parkurların yapılması, sporcuların kros çalışmalarını kolaylaştıracağı gibi Gördes halkını da spor amaçlı faaliyetlere yönlendirecektir.
- İlçede konaklama olanaklarının artırılmasının yanında antrenmanlar haricindeki vakitleri değerlendirebilmek amacıyla farklı faaliyetlerin yapılabileceği ortamların planlanarak hayata geçirilmesi, sahanın tercih edilmesini kolaylaştıracaktır.
- Turizmde değer kazanarak markalaşmanın yollarından biri de yazılı ve görsel basın ile entegre çalışıp yatırımların yapılmasını sağlamaktadır. Gerek ulusal gerekse uluslararası basın-yayın kuruluşları tarafından ilçenin sahip olduğu turistik çekiciliklerin tanıtımlarının yapılması büyük önem arz etmektedir. Bunlardan en önemli tanıtım aracı basın ile birlikte Gördes'te yöresel ve enternasyonal organizasyonların yapılmasıdır. Spor turnuvaları, doğa yürüyüşleri gibi aktivitelerin düzenlenerek bunlara ilgisi olanların davet edilmesi, tanıtım çalışmalarının daha etkin yürütülmesini sağlayacaktır. Aynı şekilde gazete, dergi ve internet sayfalarında ilçede yapılmış ve yapılacak olan faaliyetlerle ilgili bilgi paylaşılabilir.
- Gördes'in iktisadi hayatına canlılık katacak olan bu unsurlar değerlendirilirken sosyo-kültürel yapının muhafaza edilmesi ve kaybedilmemesi de oldukça önemlidir. Böylece ilçe halkını da bu duruma ortak ederek turistik zenginliklerin tanıtılması turizmde elde edilecek olan başarıyı arttırabilir. Yerel unsurlar, insanlar için daima büyük bir çekime sahip olmuştur. Bu durum bilhassa turizmle beraber sunulduğu zaman ayırt edilecektir.
- Araştırma sahasında günümüze kadar varlığını korumuş tarihi yapılar yer almaktadır. Bu unsurların yok olmasının önüne geçebilmek için restorasyon ya da koruma çalışmalarının bir an önce başlaması gerekmektedir. Eski Gördes olarak adlandırılan Gördes'in ilk yerleşim alanındaki yapıların bazılarında önemli ölçüde yıkılmalar meydana gelmiş ve bazıları bakımsızlıktan dolayı viran bir görünüme bürünmüştür. Özellikle Eski Gördes'te yer alan meskenlerin büyük bir bölümü tamamen yıkılmış, bir kısmının da günümüz itibarıyla yalnızca küçük bir duvarı kalmıştır. Sürecin bu şekilde devam etmesi halinde, tarihi yapılara gereken önem verilmediği takdirde ilçenin kültürel mirasını oluşturan değerler yok olabilir. Tarihi ve kültürel turizm kapsamında değerlendirilebilecek

olan bu ve benzeri yapıların tespit edilip kayıtlarının tutulması, restorasyon çalışmalarıyla korunmaları ve turizme hizmet edecek düzeye getirilmeleri sağlanabilir.

KAYNAKLAR

Acar, T. (2016). “Uşak’ta Türk Dönemi Taş Köprüleri”, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 25: 23-45.

Atalay, İ., 2002, “Türkiye’nin Ekolojik Bölgeleri”, Ankara: Orman Bakanlığı Yayınları.

Aydoğan, K., (1994), “Türkiye Turizm Coğrafyası”, Ankara: Gazi Büro Kitabevi.

Bayram, F. (2008). “Geçmişten Geleceğe Gördes”, İzmir: Gördesliler Derneği Yayınları.

Ceylan, M. A. (2013). “Manisa’da Tarihi Köprüler ve Fonksiyonel Özellikleri”, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 11 (3): 22-61.

Ceylan, S. (2014). “Kaybolmakta Olan Bir Kırsal Maddi Kültür Örneği: Su Değirmenleri (Ağlasun Örneği)”, Doğu Coğrafya Dergisi, 31: 65-82.

Demir, C., Çevirgen, A., (2006), “Ekoturizm Yönetimi”, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Doğanay, H., Zaman, S. (2013) “Türkiye Turizm Coğrafyası”, Güncellenmiş 4. Baskı, Ankara: Pegem Akademi.

Doğaner, S. (1985). “Turizmde Doğanın Önemi ve Türkiye’de Doğayı Koruma Çalışmaları”, İstanbul Üniversitesi Deniz Bilimleri Enstitüsü Bülten Dergisi, 2: 117-124.

Doğaner, S. (1995) “Peri Bacalarının Turizm Bakımından Önemi”, Türk Coğrafya Dergisi, 30: 25-39.

Doğaner, S. (2001) “Türkiye Turizm Coğrafyası”, İstanbul: Çantay Kitabevi.

Doğaner, S. (2013). “Türkiye Kültür Turizmi”, İstanbul: Doğu Kitabevi.

Güngördü, E., (2007), “Türkiye’nin Turizm Coğrafyası”, Ankara: Asil Yayın Dağıtım.

Gürses, R. (2007). “Banu Karababa Taşkın, Anadolu’da Kaybolmakta Olan Bir Maddi Kültür Unsuru: Su Değirmenleri (Beypazarı Örneği)”, Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi Bildirileri, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları.

Gök, Y. (2007) “Horasan İlçesi’nin Coğrafyası”, Atatürk Üniversitesi Yayınları No: 965, Kazım Karabekir Yayınları No: 124, Araştırmalar Serisi No: 49, Erzurum.

Karademir, M. (2007). “Edirne Çeşmeleri”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.



Kaymaz, Ç. K., Özşahin, E., (2013), Hatay İlinin Potansiyel Eko Turizm Alanlarının Coğrafi Açından Değerlendirilmesi (Doğu Akdeniz), 2. Doğu Akdeniz Turizm Sempozyumu “Ekoturizm”, 19 Nisan 2013 Bildiriler Kitabı (Editör: Murat İsmet HASEKİ), s.: 161-179, Adana: Ofis Reklam Danışmanlık.

Kınacı, B., Albuz Pehlivan, N., Seyhan, G., (2011), Turizm ve Çevre (Çevre Koruma), Pegem Akademi, Ankara.

Kozak, N., Akoğlan Kozak, M., Kozak, M., (2012), Genel Turizm İlkeler –Kavramlar, Detay Yayıncılık, Ankara.

Orhan, F. (2015). “Şavşatın Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası”, Ankara: Eflal Ajans Yıldırım.

Özgüç, N. (2001) “Turizm Coğrafyası Özellikler ve Bölgeler”, 4. Baskı, İstanbul: Çantay Kitabevi.

Cleverdon, R. (1982), “International Tourism to 1990”, Cambridge: Abt. Books, EIU Ltd.

R. C. Mill, A. M. Morrison (1992), The Tourism System, 2nd ed., New Jersey.

R. McIntosh, S. Gupta, (1980), Tourism: Principles, Practices, Philosophies, USA: Grid Inc.

Evliyaoğlu, S. (1994). Türkiye Turizm Coğrafyası ve Türkiye Coğrafyasının Ana Hatları, Ankara.

Aydın, S., Kelçeoğlu, B. (2002). “Genel Eğilimler Işığında Türkiye Turizmi Üzerine Bir Değerlendirme”, II. Turizm Şurası Bildirileri, Turizm Bakanlığı, 12-14 Nisan, Ankara.

Zaman, S. (2005). emer’in Turizm Coğrafyası”, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Zaman, M. (2012). “Trabzon İlinin Turizm Coğrafyası”, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları No: 999, Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 137, Araştırmalar Serisi No: 113.

Prof. Dr. Engin Akdeniz, <http://aktuelarkeoloji.com.tr/sahin-kayasi->, (Erişim Tarihi: 21.09.2017).

<http://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/manisa/kulturenvanteri/pazar-cam-esk-cam>, (24.09.2017).

<http://www.gazetegordes.com/haber/eski-gordes-pazar-camii-ramazanda-acilsin-193.html>, (25.09.2017).